

Kuntoutussäätiö

Pakarituvantie 4-5

PL 39, 00411 Helsinki

Puh (09) 53041

www.kuntoutussaatio.fi

Väylä-hankkeen ulkoinen arviointi

15.10.2013

Kuntoutussäätiö

arviointi- ja koulutusyksikkö

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Arvioinnin kohdentuminen, aineistot ja menetelmät	3
3 Arvioinnin tulokset	4
3.1 Opettajien osaamisen lisääntyminen	6
3.2 Hankkeen aikana kehitettyjen erityisohjaus- ja tukipalveluiden tunnettuus.....	7
4 Johtopäätökset ja kehittämissuhteita.....	11

1 Johdanto

Tässä arviointiraportissa tarkastellaan Väylä-hankkeen (välityömarkkinoilta avoimille työmarkkinoille) toimintaa ja tuloksia. Ulkoisen arvioinnin on toteuttanut Kuntoutussäätiön arviointi- ja koulutusyksikkö aikavälillä toukokuu 2013 - syyskuu 2013. Arviointihankkeen toteutukseen ovat osallistuneet projektipäällikkö Kimmo Terävä, projektipäällikkö Sari Nyholm sekä projektisuunnittelija Outi Linnolahti.

Arviointiraportti jakautuu neljään lukuun. Ensimmäisessä luvussa eli johdannossa kerrotaan lyhyesti arvioinnin kohteesta ja toisessa luvussa kuvataan arviointiprosessia ja arvioinnissa käytettyjä aineistoja. Luvussa kolme tarkastellaan keskeisimpiä arviointihavaintoja. Neljännessä luvussa esitetään tiivistetysti arvioinnin johtopäätökset ja arvioinnin tulosten pohjalta tehdyt kehittämisehdotukset.

Väylä-hanke kuuluu ESR:n toimintalinjaan työllistyminen ja työmarkkinoilla pysymisen edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Euroopan sosiaalirahaston ja Lapin ELY-keskuksen osarahoittama hanke toteutetaan vuosina 2009 -2013.

Hankkeen kohderyhminä ovat Lapin ammattiopiston opettajat, jotka toimivat ammatillisessa aikuiskoulutuksessa sekä välityömarkkina-asiakkaat.

Väylä-hanke on kuvannut itseään internet-sivuillaan seuraavasti: "Väylä-hankkeen tavoitteena on kehittää ammatilliseen aikuiskoulutukseen välityömarkkina-asiakkaiden tarpeisiin räätälöityjä ohjaus-, neuvonta- ja tukipalveluja sekä rakentaa alueellinen aikuisten erityisopetuksen ja ohjauksen toimintamalli."

Tämän tavoitteen lisäksi hankkeessa on pyritty lisäämään ammatillisten opettajien valmiuksia kohdata, ohjata ja opettaa välityömarkkina-asiakkaita, jotka usein ovat myös erilaisia oppijoita.

Väylä-hankkeen kolmas tavoite oli kausivaihteluista johtuvan työttömyyden vähentäminen Työvoimarengas - palvelulla. Sen tavoitteena oli ketjuttaa työsuhteita sekä tarjota pätevyitysmiskoulutusta uusiin kausityötehtäviin. Työvoimarengas-palvelu päädyttiin irrottamaan projektin toiminnasta syksyllä 2010. (Väylä hanke, Toiminta ja tavoitteiden saavuttaminen vuonna 2010 -raportti)

2 Arvioinnin kohdentuminen, aineistot ja menetelmät

Väylä-hankkeen ulkoisessa arvioinnissa on toimeksiannon mukaisesti keskitytty seuraavaan kahteen osa-alueeseen:

- Opettajien osaamisen lisääntyminen Väylä-hankkeen myötä
- Hankkeen aikana kehitettyjen erityisohjaus- ja tukipalveluiden tunnettuus

Ulkoisen arvioinnin lisäksi Kuntoutussäätiön toimeksianto on pitänyt sisällään konsultatiivisen otteen, jonka myötä niin elokuussa pidetyssä työpajassa kuin tässä loppuraportissakin on pyritty löytämään kehittämisehdotuksia ja juurruttamista tukevia ratkaisuja hankkeen loppuajaksi.

Arvioinnissa on hyödynnetty rinnakkain sekä määrällisiä että laadullisia aineistoja ja menetelmiä, jotta arvioinnin kohteesta saataisiin mahdollisimman monipuolinen ja todenmukainen kokonaiskuva. Arviointiraporttia lukiessa kannattaa huomioida, että hyödynnetyt aineistot heijastelevat aineistokeruiden aikaista tilannetta.

Arvioinnissa on käytetty seuraavia aineistoja:

1. Kirjallinen materiaali, johon kuului mm. koulutus- ja konsultaatiopalautteita sekä väliraportteja
2. 11 opetushenkilökuntaan kuuluvan henkilön haastattelut kesäkuussa 2013
  - Haasteltujen joukossa oli niin opettajia, opinto-ohjaajia kuin erityisopettajia
  - Haastatteluissa keskityttiin erityisesti siihen, miten opettajien osaaminen oli kehittynyt Väylä-hankkeen ansioista
3. Kysely aikuisoppilaitosten edustajille ja yhteistyökumppaneille
  - Itsearviointikysely lähetettiin 151 henkilölle, joista 29 vastasi kyselyyn (vastausprosentti 19)
  - Kyselyssä keskityttiin erityisesti Väylä-hankkeissa kehitettyihin palveluihin
4. Kehittämistyöpajassa (29.8.2013) käyty keskustelu
  - Kehittämistyöpajaan osallistui projektihenkilökunnan lisäksi kaksi opetushenkilökuntaan kuuluvaa henkilöä
  - Keskustelun pohjana oli kyselystä tehty yhteenveto ja tiivistelmä haastattelujen keskeisimmistä havainnoista

Hankehenkilöstö toimitti haastateltavien ja kyselyyn vastaajien tiedot arvioijille.

Arvioinnissa hyödynnetty laadullinen aineisto (haastattelut, työpajan aineisto ja muu kirjallinen materiaali) on analysoitu laadullista sisällönanalyysiä hyödyntäen. Kyselyaineiston analyysissä on hyödynnetty aritmeettisiä keskiarvoja sekä suoria jakaumia. Kyselyiden avovastaukset on analysoitu sisällönanalyysillä.

3 Arvioinnin tulokset

Keskeisiä materiaalin keruuvälineitä olivat siis aikuisoppilaitosten edustajille ja yhteistyökumppaneille tehty kysely sekä opetushenkilökunnalle tehdyt haastattelut. Kyselyn vastausprosentti oli 19, jota voidaan pitää varsin alhaisena. Tämä osaltaan voi kertoa siitä, ettei Väylä-hanke ole niin tunnettu, että kyselyn saaneet olisivat siihen osanneet vastata. Kyselyn vastaajista 74 prosenttia toimi opetustehtävissä. Kun huomioidaan vielä, että haastattelut tehtiin opetustehtävissä toimiville, niin aineistossa korostuu vahvasti oppilaitoksen ääni.

Kyselyn aluksi kysyttiin sitä, mitkä tekijät vastaajien kokemuksen mukaan saattavat hankaloittaa välityömarkkina-asiakkaan kouluttautumista ammattiin. Vastaaja sai valita kolme tärkeintä tekijää ja tulokset näkyvät kuviossa 1. Kuviosta selviää, että keskeisenä haasteena nähtiin yksilön elämäntilanteisiin liittyvät ongelmat sekä opiskelu- että työelämätaitoihin liittyvät puutteet. Keskiössä ei niinkään ole rakenteisiin kuten tutkintoihin tai materiaaleihin liittyvät ongelmat.

Kuvio 1. Tekijöitä, jotka vastaajien kokemuksen mukaan saattavat hankaloittaa välityömarkkina-asiakkaan kouluttautumista ammattiin.

Tähän kysymykseen liittyvät avovastaukset tukevat kuvion 1 tuloksia. Erikseen lisäksi painotettiin sitä, että opettajalle voi olla haastavaa löytää ne oikeat syyt, jotka vaikeuttavat opiskelua. Tätä hankaloittaa resurssien rajallisuus ja vähäinen aika perehtyä yhden opiskelijan tilanteeseen riittävästi.

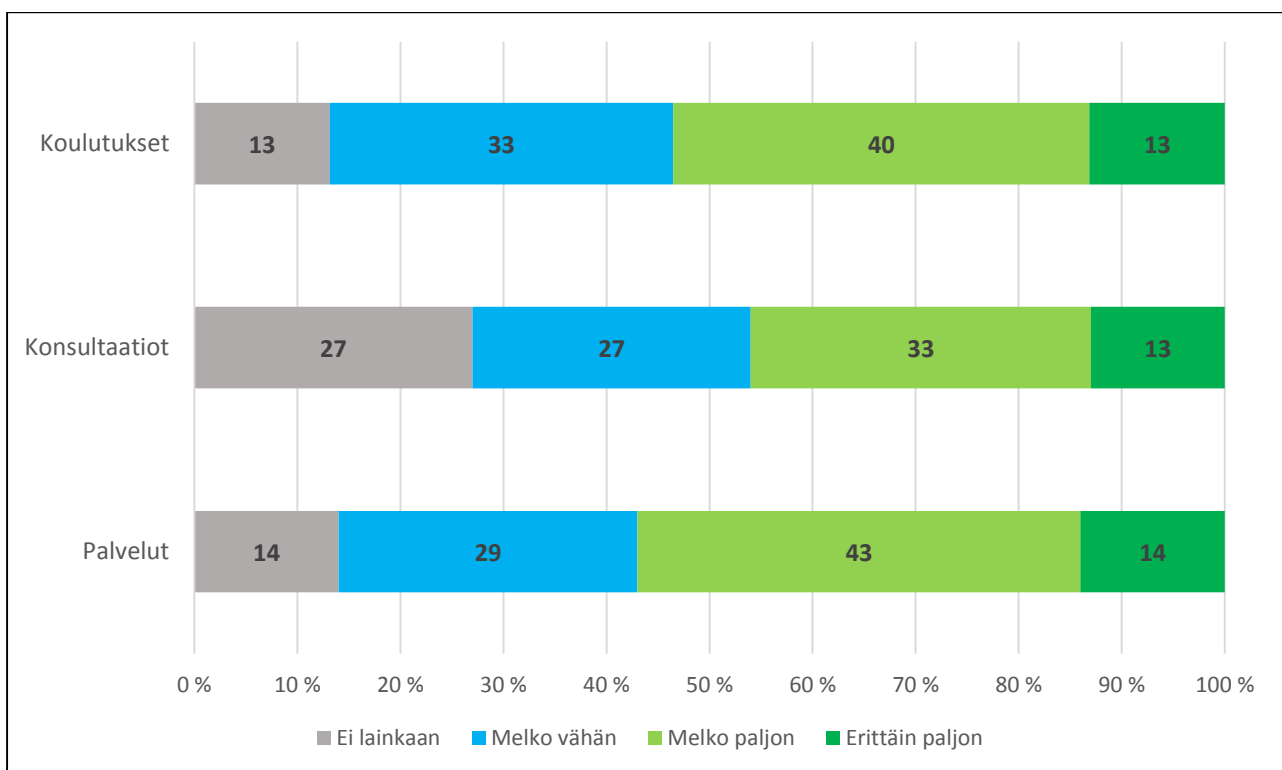

Kuvio 2. Väylä-hankkeeseen liittyvien väittämien keskiarvoja (1=täysin eri mieltä, 4=täysin samaa mieltä)

Väylä-hankkeen toimintaa ja tuloksia kartoitettiin väittämillä, joita vastaajat arvioivat asteikolla 1-4 (1=täysin eri mieltä, 4=täysin samaa mieltä). Arvioiden keskiarvot näkyvät kuviossa 2. Parhaimman arvion on saanut väite 'Väylä-hankkeen palvelut tulee vakiinnuttaa osaksi Lapin ammattiopiston peruspalveluita'. Heikoiten toteutuneeksi taas nähdään se, että Väylä-hankkeen palvelut on kuvattu selkeästi. Arvioinnin aikana saadut muut huomiot ja tulokset tukevat näitä näkemyksiä: Hankkeelle ja sen luomille palveluille on selkeä kysyntä, mutta tietoisuus niistä ei ole korkealla tasolla.

3.1 Opettajien osaamisen lisääntyminen

Opettajien osaamisen lisääntymistä kartoitettiin opettajille tehdyillä teemahaastatteluilla ja koulutusten yhteydessä kerätyillä koulutuspalautteilla. Tämän lisäksi sähköisessä kyselyssä opettajilta kysyttiin muutama heidän osaamiseen kehittymiseensä liittyvä kysymys.

Kuvio 3. Opettajien arvio oman osaamisensa lisääntymisestä - jakauma prosentteina

Kuviosta 3 nähdään, miten opettajat ovat kyselyssä arvioineet osaamisensa kehittymistä. Noin puolet koulutuksiin osallistuneista näkee osaamisensa kehittyneen joko melko paljon tai erittäin paljon. Kokemukset konsultaatioista ja palveluista ovat samansuuntaiset.

Haastatteluissa saatu laadullinen materiaali antaa osaamisen kehittymisestä vieläkin myönteisemmän kuvan. Haastattelujen perusteella erityistä hyötyä Väylästä on ollut opettajille, jotka ovat työuransa alussa tai muuten eivät ole perehtyneet erityisten oppijoiden tilanteeseen. Nämä vastaajat näkivät tärkeänä sen, että Väylän koulutusten jälkeen he ylipäänsä ymmärsivät, että on erilaisia oppijoita ja heitä pitää huomioida eri tavoin ja erilaisin oppimismetodein. Haastateltavat kuvaavat tuntemuksiaan seuraavasti:

"Kyllä varmaan isona ajatuksena on se, että erityisen avun ja tuen tarpeessa olevien aikuisopiskelijat, heidän huomioonottaminen on noussut ihan eri sfääreihin"

”Saatu pelimerkkejä toimia. Ei ehkä ennen olla osattu pukea sanoiksi, mitä on taustalla. On vain alettu toimimaan tietyn kaavan tai mallin mukaan, mutta ei olla tiedetty miksi.”

Lisäksi laajan palveluvalikoiman kautta Väylän myötä opettajat saivat myös konkreettisia välineitä viedä näitä oppeja käytäntöön. Toisaalta jotkut koulutettavat kokivat koulutukset liian teoreettisina, eikä heidän mielestään koulutuksissa päästy siihen, mitä käytännön työssä tarvitaan. Erityisopettajat taas kokivat koulutukset pääosin pitkälti vanhan kertauksena, eikä heille juurikaan uutta tietoa tullut. Koulutusten kohdentamiseen tietyille ryhmille olisikin saatujen tulosten perusteella voinut keskittyä enemmän.

Haastatteluissa ilmeni myös se, että moni opettaja ei pystynyt osallistumaan koulutuksiin, vaikka heillä olisi ollut siihen halua. Opettajan työstä irtaantuminen on hankalaa, ja sijaisten löytäminen on vaikeaa. Tämä ongelma korostui matkatyössä. Näkemys myös vahvistui elokuun työpajassa, jossa todettiin että koulutuksiin oli ollut vaikeaa saada väkeä. Myös koulutuspalautteet tukevat sitä, että tarvetta näille koulutuksille on, mutta ei ole aikaa osallistua.

Kuvion 3 mukaan opettajat kokivat konsultaatioiden lisänneen osaamistaan hieman koulutuksia enemmän, mutta toisaalta haastatellut eivät niihin juurikaan olleet osallistuneet. Kokemukset konsultaatioista olivat näillä muutamalla erittäin hyvät, esim. apu opiskelijahaastatteluissa nähtiin erittäin tärkeänä.

Haastatteluissa myös pohdittiin, olisiko ollut hyvä, jos koulutusten sijaan olisi keskitytty enemmän yksilökonsultaatioihin, joiden sovittaminen aikatauluun olisi ollut helpompaa.

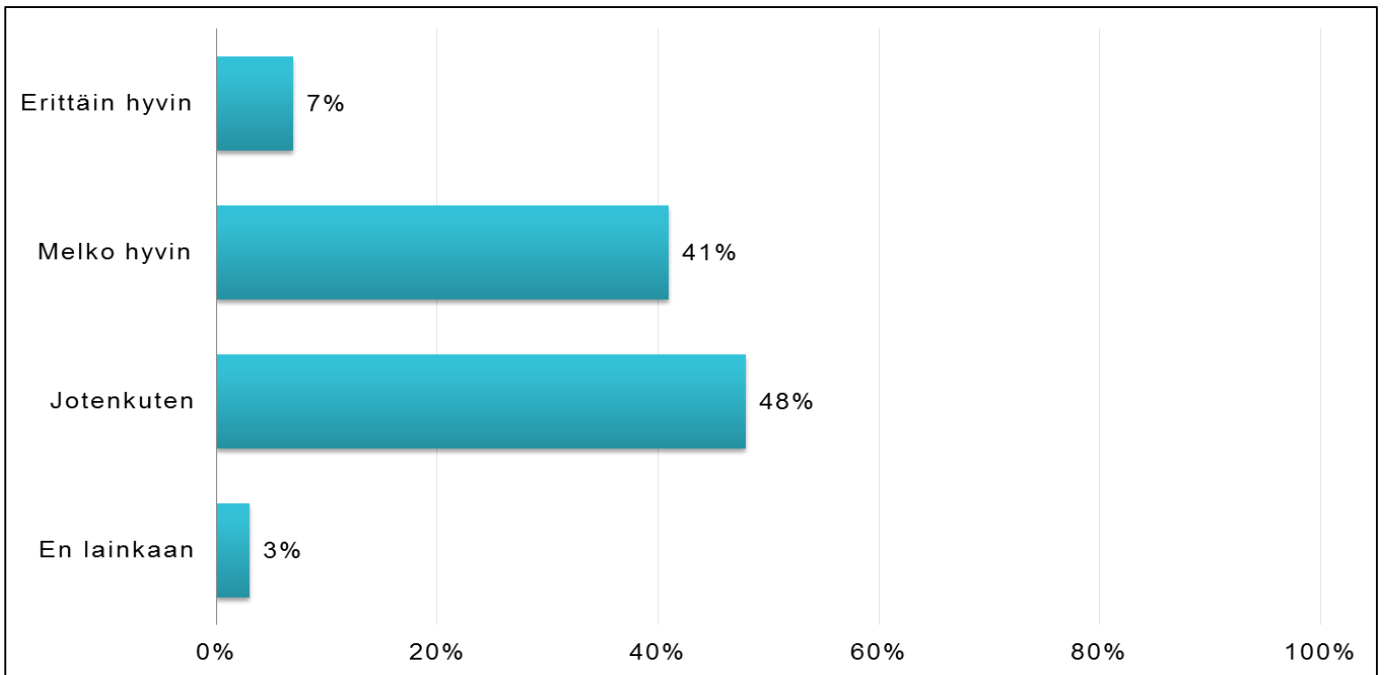
On myös huomioitava, että opettajien oppimisprosessi on vasta alussa. Nyt opettajat ymmärsivät perusteet oppimisvaikeuksista ja osasivat ohjata oppilasta oikeaan suuntaan. Erityisopettajan rooli ja tuki nousivatkin haastatteluissa vahvasti esiin. Jatkossa olisi syytä jatkaa koulutuksia niin, että opettajat myös pystyisivät enenevässä määrin ratkaisemaan ongelmia itse. Etenkin, kun Väylän loputtua erityisopettaja palveluita ei välttämättä ole samassa laajuudessaan tarjolla.

Osaamisen kehittymisenä voidaan myös nähdä verkostoitumisen lisääntyminen. Moni vastaaja etenkin haastatteluissa korosti sitä, kuinka nyt tietää, keneen ottaa yhteyttä:

”Kuitenkin ehkä Väylä on tuonut sellaisen verkostoitumisen ulottuvuuden. Mulla on tosi matala kynnyks ja helppo lähestyä Väylän erityisopen suuntaan”.

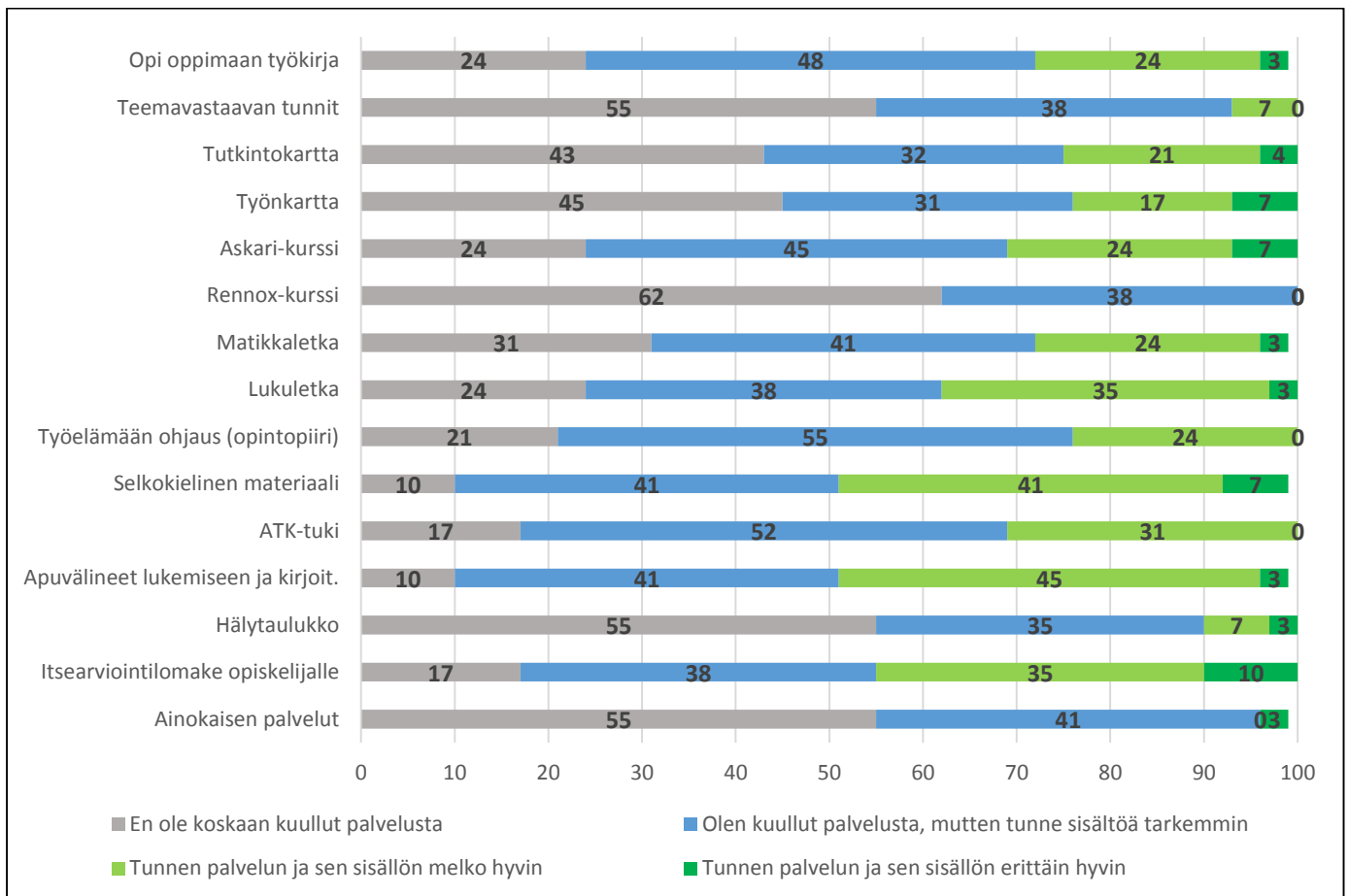
3.2 Hankkeen aikana kehitettyjen erityisohjaus- ja tukipalveluiden tunnettuus

Kyselyssä vastaajien tietoisuutta Väylä-hankkeesta kartoitettiin aluksi kysymyksellä ”Kuinka hyvin katsotte tuntevanne Väylä-hankkeen palveluita”? Kuvioista 4 nähdään, että noin puolet sanoi tuntevansa hankkeen palveluita melko hyvin tai erittäin hyvin. Tätä voidaan pitää yllättävän pienenä, etenkin kun kyselyn mukaan 86 prosenttia vastaajista oli tehnyt yhteistyötä hankkeen kanssa. Toisaalta Väylän palveluvalikko on varsin laaja, ja moni yhteistyötä hankkeen kanssa tehnyt henkilö on voinut olla tekemässä vain muutaman palvelun kanssa.

Kuvio 4. Vastaajien arvio siitä, miten hyvin he tuntevat Väylä-hankkeen palveluita

Väylän-hankkeen eri palveluvalikoiman tuntemus taas näkyy kuviosta 5. Kaiken kaikkiaan aineiston perusteella Väylän palvelut olivat varsin heikosti tunnettuja.

Kuvio 5. Väylä-hankkeen palveluiden tunnettuus (prosenttia)

Parhaiten tunnettuja olivat selkokielinen materiaali, itsearviointilomake opiskelijoille ja apuvälineet lukemiseen sekä kirjoittamiseen. Yksikään näistä palveluista ei kuitenkaan saanut yli puolelta vastaajista arviota 'melko hyvä' tai 'erittäin hyvä'. Heikoimmin tunnettuja taas ovat Rennox-kurssi, hälytaulukko, teemavastaavan tunnit ja Ainokaisen palvelut. Mukana on useita palveluita, joista aineiston mukaan yli 50 prosenttia ei ollut kuullut koskaan. On myös syytä huomioida, että osa Väylän palveluista on jo ollut aikaisemmin käytössä jossain toisessa muodossa, eikä niitä siten välttämättä yhdistetä juuri Väylä-hankkeen tuotoksiksi.

Vielä tärkeämpi ja informatiivisempi kysymys on kuitenkin se, miten hyödyllisinä vastaajat olivat palvelut kokeneet oman työnsä kannalta. Vastaajat saivat valita kolme palvelua hyödyllisyysjärjestyksessä, ja tulokset näkyvät taulukossa 1.

Taulukko 1. Vastaajan työn kannalta hyödyllisimmät Väylä-hankkeen palvelut (suluissa mainintojen lukumäärä)

Hyödyllisin	2. hyödyllisin	3. hyödyllisin
Itsearviointilomake (5)	Työnkartta (5)	Tutkintokartta (3)
Lukuletka (2)	Opi oppimaan -työkirja (3)	Opi oppimaan työkirja (3)
Työnkartta (2)	Lukuletka (3)	Työelämään ohjaus (2)
Atk-tuki (2)	Tutkintokartta (2)	Selkokielinen materiaali (2)
Ainokaisen palvelut (2)	Askari-kurssi	Apuvälineet lukemiseen ja kirjoittamiseen (2)
Opi oppimaan	Apuvälineet lukemiseen ja kirjoittamiseen	Atk-tuki
Tutkintokartta	Selkokielinen materiaali	Lukuletka
Selkokielimateriaali	Hälytaulukko	Askari-kurssi
Askari-kurssi	Työelämään ohjaus	
Työelämään ohjaus		

Tärkein huomio on, että yksikään palvelu ei noussut ylivoimaisesti esiin. Tämä kertoo ainakin siitä, että monille Väylän palveluille on tarvetta ja laaja palvelukattaus on ollut tarkoituksenmukainen. Tämä näkemys vahvistui itsearviointityöpajassa, jossa pohdittiin eri palveluiden jatkoa ja juurruttamista. Oppimisen haasteet ja yksilön tilanteet ovat moninaisia, ja niiden ratkaisemiseksi on syytä olla useita eri välineitä.

Haastatteluissa ja avoimissa vastauksissa nousi esiin useamman kerran selkokielineen materiaali, jota useampi opettaja oli menestyksekkäästi käyttänyt. Samoin myös itsearviointilomakkeesta ja lukuletkasta oli positiivisia kokemuksia.

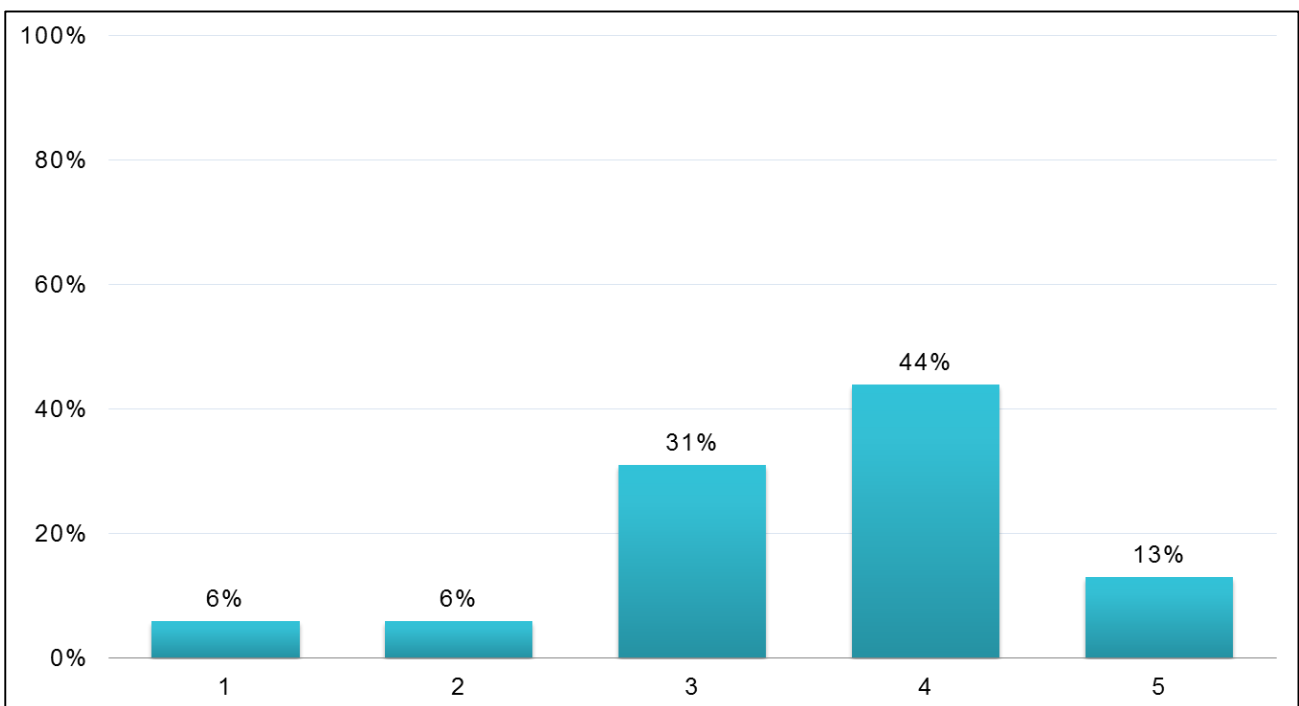
Koska palveluiden valikoima on laaja, olisi myös tärkeää vielä selkeyttää niiden kuvauksia ja keskittyä erityisesti niihin palveluihin, jotka on todettu toimiviksi ja joista on hyviä kokemuksia. Arvioinnissa kerätyn materiaalin pohjalta ei kuitenkaan voi tehdä suosituksia yksittäisen palvelun puolesta tai vastaan, koska näkemykset eri palveluiden hyödyllisyydestä jakautuivat niin laajasti.

Kuten aikaisemmin mainittiin, oppilaitosten ulkopuolelta ei kyselyyn juurikaan saatu vastauksia. Yksittäisenä huomiona on kuitenkin syytä nostaa esiin Ainokainen, jonka ansioita keuhuttiin kyselyssä seuraavasti:

”Ainokaisen palveluiden avulla olemme pystyneet yhdessä oppilaitoksen ja työelämän kanssa räätälöimään asiakkaileni sopivia työelämälähtöisiä koulutuksia osatutkinto kerrallaan aina koko tutkintoon saakka.”

Vaikka Väylä-hankkeen ja sen palveluiden tunnettuus ei ollut kovin korkealla tasolla, ja joitain yksittäisiä koulutuksia kritisoitiin, hanke nähtiin varsinkin haastateltavien keskuudessa merkityksellisenä ja tärkeänä osana erilaisten oppijoiden tukiprosessia. Monessa vastauksessa nousi esiin huoli siitä, mitä tapahtuu Väylän loputtua.

”Ollaan totuttu siihen, että on olemassa Väylä, tulee iso aukko, jos ei ole Väylää, ei puhuta enää hankkeesta. Erityisopettajapalvelut, on kauheeta jos ei ole, yhteiset haasteet, joita on helpompi kohdata yhdessä. Ei perusopettajalla voi olla sellaista tietoa ikinä.”

Kuvio 6. Vastaajien arvio Väylä-hankkeesta (asteikolla 1-5)

Lopuksi kyselyn vastaajat arvioivat Väylä-hanketta asteikolla 1-5. Kuvio 6 nähdään, että hanke kokonaisuudessaan on saanut varsin hyvät arvosanat. Seuraavat lainaukset tiivistävät monen vastaajan tuntemukset:

”Tarpeellisia palveluita, joita toivottavasti osataan hyödyntää.”

”Alun alkaen ihmeteltiin, että mikä ihme hanke on, mutta nyt on opittu arvostamaan, ja tietyltä osin on tehty erinomaista työtä. Hanke on ollut hyvä juttu!”

Hanke on siis lunastanut paikkansa, mutta nyt keskeisiä kysymyksiä on se, miten luotuja hyviä toimintamalleja ja palveluja saadaan juurtumaan osaksi arkipäivän toimintaa. Varsinkin, kun samanlaisia resursseja tuskin on käytettävissä. Hanketta on jäljellä vielä muutama kuukausi, mutta vähäiset resurssit estävät laajamittaiset markkinointi- ja tiedotuskampanjat. Joka tapauksessa loppusyksystä pidettävä loppuseminaari antaa mahdollisuuden jakaa tietoa monipuolisesti.

Oppilaitoksia ympäröivät organisaatiomuutokset tekevät juurruttamistyöstä haastavaa, koska oman sanoman saaminen läpi muutostilanteessa voi olla vaikeaa. Toisaalta se myös mahdollistaa uusien rakenteiden luomisen, joissa myös Väylä-hankkeen tuotteilla voisi olla elintilaa. Hankkeen loppuaikana onkin tärkeä nostaa esiin sitä, että Väylän palveluille on tämänkin arvioinnin perusteella selkeää kysyntää ja tarvetta.

4 Johtopäätökset ja kehittämissuhteita

Seuraavaksi on esitetty tiivistetysti muutamia arvioinnin keskeisiä huomioita ja etenkin kehittämissuhteita, joihin Väylä-hankkeen kannattaa keskittyä hankkeen viimeisten kuukausien aikana.

- Hankkeessa on luotu ja kokeiltu monenlaisia palveluita, ja suurelle osalle niistä on arviointihavaintojen mukaan ollut aitoa tarvetta. Oppimisen haasteet ovat moninaisia, joten palveluvalikoiman laajuus on ollut perusteltua.
- Kerätyn aineiston perusteella yksikään palvelu ei kuitenkaan nouse esiin, joten palveluja kannattaa viedä eteenpäin varsin laaja-alaisesti. Palveluiden kuvaukseen ja tiedottamiseen on kuitenkin syytä keskittyä.
- Opettajien oman arvion mukaan heidän osaamisensa on lisääntynyt hankkeen ansiosta jonkin verran. Hankkeen koulutuksissa olleet tai palveluita käyttäneet opettajat ymmärtävät nyt paremmin, mistä oppimisen vaikeudet voivat johtua ja miten niitä voidaan ratkaista.
- Opettajien osaamista oppimisvaikeuksista on ylläpidettävä ja lisättävä, jotta he pystyvät jatkossa entistä omatoimisemmin vastaamaan erilaisen oppijan haasteisiin. Toisaalta huomioitavaa on myös se, että opettajat kokevat rajallisten resurssiensa vaikeuttavan yksittäisen opiskelijan ongelmiin perehtymistä, eikä siten pelkkä tiedon lisääminen ole välttämättä riittävä ratkaisu.
- Hankkeen ja sen palveluiden tunnettuus ei arviointiaineiston perusteella ole kovin korkea edes oppilaitosten sisällä, mutta hankkeen tuntevien piirissä sen työtä pidetään arvokkaana.
- Hankkeen kehittämien palveluiden tunnettuuden lisääminen on hankkeen viimeisten kuukausien keskeinen tehtävä. Jäljellä olevat resurssit on syytä panostaa tiedotukseen, markkinointiin ja juurruttamiseen.

- Hankkeen sisäiset (projektipäällikkö vaihtunut) ja ulkoiset muutokset (organisaatiomuutokset) haastavat hankkeen loppukauden juurruttamisprosessin. Toisaalta se on myös mahdollisuus, jos Väylä-hanke pystyy perustelevaan johdolle, miksi sen palveluita pitää olla mukana uudistuneessa organisaatiossa.
- Hankkeen myötä verkostoituminen on lisääntynyt. Opetushenkilökunta tietää keneen ottaa yhteyttä oppimisvaikeuksiin liittyen.
- Hanke on tarjonnut mm. erityisopettajan palveluita, joihin opettajat ovat voineet tukeutua. Nämä palvelut on koettu erittäin hyödyllisiksi. Hankkeen loputtua olisi tärkeää varmistaa, että opettajilla olisi edelleen mahdollisuus saada tukea oppimisvaikeuksista kärsivien opiskelijoiden auttamiseksi.